

Р е ц е н з и я

на дисертационен труд на Нуркелди Еспенбетов на тема:
„Съвременен модел на базова спортна подготовка за
високопланински туризъм в Казахстан"
„СОВРЕМЕННАЯ МОДЕЛЬ СПОРТИВНАЯ ПОДГОТОВКА ДЛЯ
ГОРНЫХ ТУРИЗМ РАЙОНАХ КАЗАХСТАНА"
за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР"

Докторант: Нуркелди Еспенбетов

Научен ръководител: доц. Николай Панайотов, доктор

Рецензент: доц. Александър Шопов, доктор

Докторантът Нуркелди Сатаевич Еспенбетов е зачислен на редовна форма на обучение към катедра „ТАО" със заповед на Ректора на НСА „Васил Левски" № ЗП № - 521/20.03.2015 г. Съгласно решение на ФС на ФКТСА от 11.10.2018 г. и ЗП № 1630/17.10.2018 г. на Ректора на НСА същият е отчислен с право на защита на дисертационния труд. Дисертацията и съпровождащата я документация отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ЗВО по нормативните изисквания на Академията.

Представеният ми за рецензиране дисертационен труд е в обем от 174 страници плюс приложенията, 23 броя таблици и само 1 фигура. Докторантът е гражданин на Казахстан и представената дисертация е написана на руски език. Авторът е проучил 193 литературни източника, от които 8 са на латиница. Прави впечатление, че няма нито един цитиран български автор въпреки многото наши изследвания в тази област. Единственото обяснение е, че Нуркелди Еспенбетов не ползва български език.

Реализация предмета на изследване

Да започнем с темата на дисертацията „Съвременен модел на базова спортна подготовка за високопланински туризъм в Казахстан". Темата е много актуална поради няколко причини:

- В страната, от която идва докторантът, планинските вериги изобилстват и надвишават височина от 5000 м.

- Големите възможности за практикуване на планински туризъм по отношение на достъпната екипировка и съоръжения.

- Широк, дори неограничен възрастов диапазон за практикуване на планински туризъм и възможността да се придвижват в планината с индивидуално темпо.

- Повишената и крайно улеснена възможност за пътуване през последните години предизвиква много масови посещения във високите планини на всички континенти на планетата.

Структурата на представената ми за рецензия дисертация на докторанта Еспенбетов е малко по-различна от приетата форма в НСА „Васил Левски“. Още във въведението, преди каквато и да е постановка на проблема, на 5-а и 6-а страница в дисертацията, срещаме представянето на хипотезата, предмета и обекта на изследването и т.н. Според нас приетата форма в НСА е много по-правилна и всичко това трябваше да намери място във втора глава.

Литературният обзор започва от 11-а страница, където авторът проследява историческото развитие и структурата на планинския туризъм в бившия Съветския съюз, но щеше да е значително по-добре, ако беше разгледано в световен мащаб.

Подглава 1.1.2. *Природа, диверсификация и тенденции в развитието на спортния туризъм.* Започва на 18 страница, а не както е посочено в съдържанието на 19-а. Авторът продължава с определенията, същността, особеностите и тенденциите на развитие на спортния туризъм, спира се на формите на планински туризъм, но никъде не са цитирани автори. Не става ясно това негови съждения ли са и това е един от въпросите ми?

С. 261.1.3. Значимостта на достиженията на казахстанските горни изследователи в развитието на туризма

В тази подглава докторантът разглежда културно-историческия потенциал на планинските райони по света, обръща внимание на развитието на рекреационния туризъм, спира се на защитените територии. Цитиранията навсякъде са на руски автори от края на 90-те години, дори са цитирани румънците Гознер и Зарили, но не става ясно къде са казахстанските изследователи? Въпросът ми към докторанта е какъв е приносът на изследователите от Казахстан?

С. 36 1.1.4 Докторантът се е съобразил с направената от нас забележка на вътрешната защита и е променил заглавието „Проблеми на развитието

туризма в горньхх районах Казахстана" с „Физико-географска характеристика на планинските райони в Казахстан" и така вече съдържанието отговаря на заглавието.

В този раздел Нуркелди Еспенбетов е представил добре планинските райони на Казахстан, подробно, дори разточително е разгледал релефа, климата, температурите, ветровете, реките, езерата, флората и фауната. За жалост този раздел не е онагледен с нито една географска карта на Казахстан и с топографска карта на планинските масиви, от което дисертацията губи значително.

Недопустима грешка в този раздел е дублирането на текст на с. 40 - 41 и нас. 50-51!!!

В подглава 1.2 докторантът е взел под внимание направените от рецензентите забележки на вътрешната защита. Преработена е значително и в този вид задоволява. Разгледани са проблемите с първоначалните адаптационни механизми на организма - ускорен пулс, учестено дишане и дълбочина на дишането. Проследява последващите трайни промени в кръвта, дифузията на газовете в клетъчната мембрана на алвеолите и в митохондриите на мускулните клетки, аклиматизацията към намаленото парциално налягане на кислорода, ниски температури и т.н. Това се отнася и за процентното насищане на хемоглобина с кислород, т.нар. сатурация. Един модел за подготовка във високопланинския туризъм трябва задължително да разглежда тези проблеми задълбочено.

Втора глава. *Методология и организация исследования*

2.1. *Постановка научной проблемы, гипотези, цель и задачи исследования*

Целта на изследването е правилно формулирана, задачите отговарят на поставената цел и са напълно достатъчни за нейното изпълнение. Тук трябва да следва текстът от 6-8 страница за предмета и обекта на изследването. Така структурирана, дисертацията би изглеждала значително по-добре. Хипотезата липсва в този текст, а тази, представена преди постановката на проблема, не звучи като хипотеза.

2.2. *Metodbi и методологические основы исследования*

Намирам за прекалено разточителна тази подглава - 16 страници.

2.3. *Организация исследования*

Наистина има съществени различия в структурирането на подобни научни разработки между приетите в България и тези в Казахстан, но да започне тази глава отново с методи на изследване, намирам за крайно неуместно.

Организацията на изследването трябва да се води от известните в мениджмънта „пет К" - кога, къде, кой, с какво и колко.

В тестовите за техническа подготовка участниците преминават по трасета с контролен товар от 12 кг и се поразбира, че той е еднакъв за всички: за 50-килограмова девойка и за 90-килограмов мъж. Въпрос към докторанта: - Не е ли по-добре контролният товар да бъде процент от личното тегло на участниците в експеримента?

3. РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ В ГОРНОМ ТУРИЗМЕ

В тази подглава 3.1. *Анализ подготовки горных туристов в современных условиях*

Нуркелди Еспенбетов е с голям педагогически опит в областта на физическото възпитание и най-вече в организирането и провеждането на туристически прояви. Това му дава възможност на базата на анкетно проучване, анализ и експертна оценка да предложи най-функционалното процентно съотношение на общата и специалната физическа подготовка в началния, базовия и спортния планински туризъм, както и процентното времево разпределение на отделните физически качества в процеса на подготовка на високопланинските туристи.

На с. 105, табл. 5 *Топографическая съемка, ориентирование под землей, организация связи под землей* (или топографско проучване, ориентация под земята, организация на комуникацията под земята), засегнати съответно в БТП, НТП и СпТП. Не мисли ли докторантът, че е редно този проблем да бъде разгледан самостоятелно, и то като „Топографска подготовка, GPS навигация и комуникация в планината"? Всеки съвременен модел на подготовка в планината трябва да изисква и високо ниво на топографска подготовка?

В подглава 3.3 докторантът е представил статистическите параметри от вариационния анализ, разкриващ динамиката между експерименталната и контролната група, демонстрирайки добро боравене със статистическите методи и правилно анализира получените резултати.

4. Изводи и препоръки

На базата на получените резултати докторантът структурира 6 извода. Някои от тях са прекалено описателни и можеше да се реструктурират много по-конкретно. Те не са подредени по ниво на значимост. Например 4-ти и 6-и извод имат най-съществена стойност. Изводите 2-ри и 3-ти не са формулирани правилно и така написани, звучат като препоръки.

Препоръките също са шест, насочени към специалистите, които ще извършват това обучение.

В края на дисертацията е представен списък с четири статии, в една от които Нуркелди Еспенбетов е самостоятелен, в две е първи автор и в една втори, което напълно отговаря на изискванията.

В заключение бих посочил, че дисертационният труд на Нуркелди Еспенбетов има своите достойнства въпреки направените критични бележки, които, надявам се, ще бъдат коригирани.

Като заключение предлагам на уважаемото Научно жури на докторанта Нуркелди Еспенбетов да бъде присъдена образователната и научна степен доктор.

15.11.2018 г.

Рецензент:
(доц. Александър Шопов, доктор)